

Organizační formy výuky

Organizace vyučování

Vyučování je třeba podřídit podle aktuálních podmínek a potřeb vhodné organizační formě. Volba organizační formy výuky do jisté míry závisí na učiteli a do značné míry na okolnostech.

Nyní se pokusíme lapidárně klasifikovat jednotlivé organizační formy výuky:

- **Frontální vyučování:** Učitel pracuje s danou skupinou žáků (např. třídou). Vyučování, které je v rámci vyučovací jednotky podřízeno danému výukovému cíli, je založeno na interakci mezi žáky a učitelem. Je to zřejmě nejtypičtější (a nejtradičtější) forma vyučování. Problém s frontálním vyučováním nastává tehdy, když sklouzne do podoby, kdy je aktivní pouze učitel, který zprostředkovává výklad, zatímco žáci pasivně přijímají informace. Při frontálním vyučováním by měl učitel stále povzbuzovat žáky k aktivitě a k interakci. Přestože se jedná o hromadnou formu výuky, neměl by učitel zapomínat na didaktický princip individuálního přístupu k žákům (alespoň do té míry, do které jej tato organizační forma vyučování umožňuje)
- **Skupinové vyučování:** Meze, které ve vyučování klade interakce učitel – žák, do značné míry překonává forma skupinového vyučování. Interakce už plánovitě zahrnuje interakci mezi učitelem a žáky, ale i mezi žáky navzájem, což může vést k pozitivnímu vývoji vyučování, kdy se do práce zapojí i pasivnější žáci. Takové skupinové vyučování, které cíleně rozvíjí schopnost spolupráce, nazýváme **kooperativní vyučování**. Pro skupinové vyučování je charakteristické, že jsou lavice často uspořádány do kruhu, aby se upozadila dominance učitele. Pro učitele ovšem neznamená tato organizační forma výuky založená do značné míry na interakci žáků usnadnění práce (spíš naopak). Musí zajistit výběr skupin (aby žáci měli současně jistý prostor pro volbu svých spolupracovníků a současně dát šanci „outsiderům“, aby se plně zapojili do práce týmu). Učitel pak musí zajistit, aby všichni plně participovali na společném plnění úkolu, který vede k danému cíli. Nelehká je také úloha učitele při hodnocení skupinové práce (hodnocení celé skupiny a hodnocení jednotlivých členů)
- **Individualizované vyučování:** Žáci zpracovávají danou úlohu samostatně. Tato forma výuky se musí do značné míry spolehnout na odpovědnost a cílevědomost jednotlivých žáků, kteří vlastním úsilím plní úkoly, prostřednictvím kterých získávají vědomosti. Učitelé (v roli supervizorů) žákům pomáhají podobně jako skvěle vybavené knihovny, pomůcky, databáze, interaktivní a kybernetické vyučovací prostředky. Typickým příkladem je „Daltonský plán“ (reformní – pedagogický směr Heleny Parkhurstové vzniklý v první polovině 20. století). Významně k rozvíjení myšlenky individualizace při vzdělávání přispěl i B. S. Bloom, který zastával názor, že není dobré rozdělovat žáky (například podle IQ či sociálního zázemí) na dobré či špatné. Každý žák prostě potřebuje specifické podmínky k úspěšnému vzdělávání (např. různí žáci potřebují různé tempo vyučování)
- **Projektové vyučování:** Může mít dost odlišné formy. Žáci zpravidla řeší komplexní problémy (musí na daný problém nahlížet z mnoha stran – například prizmatem několika různých oborů). Projektové vyučování je dnes velice populární – překonává nedostatky běžného vyučování, zejména roztříštěnost jednotlivých poznatků získaných v jednotlivých předmětech. Jevy se zkoumají v kontextu života.

V úvodu projektu se zvolí skutečný a komplexní problém (např. životní prostředí v dané obci). Následuje diskuse nad problémem. Poté se zformulují úkoly, které je třeba provést pro vyřešení problému a určí se, kdo a jak je vyřeší. Pak přijde fáze skutečného řešení problému – studium problému, rešerše literatury, cesty do terénu, fotografování, pozorování, studium příslušných dokumentů atd. V závěru projektu pak dojde k zveřejnění výsledků a k promyšlené zpětné vazbě.

- **Příklady dalších organizačních forem vyučování:** Exkurze (prostředí mimo školu – například pracoviště související s daným učivem, podporuje názornost); **diferencované vyučování** (vytváření skupin žáků podle určitých vlastností, např. IQ – vždy hrozí nebezpečí segregace, diskriminace či elitářství); **domácí práce žáků**; **otevřené vyučování** (společná činnost v kruhu, svobodná práce, týdenní plánování, řešení projektů, aj.)

(volně podle Skalková 2007)

Vyučovací jednotka

Vyučovací jednotka – zpravidla vyučovací hodina

Nejčastěji aplikovaná délka vyučovací hodiny je 45 minut. Různé organizační formy vyučování ale vyžadují různé časové uspořádání (např. projektové vyučování nebo exkurze, aj.)

Běžná struktura vyučovací hodiny (souvisí s výukovými fázemi, srv. kapitola Příprava na vyučování):

- Zahájení vyučování
- Motivace (viz kapitola Didaktické prostředky)
- Opakování probraného učiva
- Probírání nového učiva (expozice)
- Procvičování nového učiva (fixace)
- Kontrola splnění očekávaných výukových cílů popř. hodnocení žáků (diagnóza)

(volně podle Skalková 2007)

Posloupnost výše uvedených etap vyučovací hodiny není pro učitele závazná a podléhá přizpůsobení okolnostem dané vyučovací hodiny.

Úkoly:

1. Určete si téma z vašeho oboru a pokuste si vypracovat plán, jak byste dané učivo zprostředkovali studentům prostřednictvím jednotlivých, výše uvedených organizačních forem výuky.

Použitá a doporučená literatura:

KALHOUS, Z., OBST, O. a kol. *Školní didaktika*. Praha : Portál, 2002. ISBN 80-7178-253-X.

SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika*. Praha : Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1821-7.

MAŇÁK, J. *Nárys didaktiky*. Brno : MU, 2009.